

SZAMOSKÖZY ISTVÁN SZÓTÁRA.

Közlő: SZILÁGYI SÁNDOR.

A Könyv-Szemle 1887-iki évfolyama 100. lapján Nagy Gyula barátom egy cikket közöl *«Egy kéziratban maradt magyar-latín szótár-töredék 1580 tájáról»* cím alatt, melynek végéhez a szerkesztő ezt a megjegyzést csatolta: *«tisztelt barátunk ezen érdekes közleményére felhívjuk nyelvtudósaink figyelmét».*

Meg vagyok róla győződve, hogy a nyelvtudósok azt a derék cikket figyelmökre méltatták. Használhattuk azt a közlött szótár-töredéket, tanulhattunk is belőle s velem együtt sajnálhatták, hogy az egész szótár kéziratban maradt. Nem levén nyelvtudós, nem akarok *hosszá* szólni, de a véletlen ugyanennek a szótárnak egy másik töredékéhez juttatván, *fel* akarok szólalni.

Hát biz ezt a szótárt *Szamosközy István* írta.

Wenzel Gusztáv nagybecsű jogi könyvtárával néhány kötet kézirat is került az Egyetemi Könyvtár birtokába. Ezek közül az egyik, egy ritka becsű, meglehetősen vastag codex, Szamosközy gyűjteményének, kézirati maradványainak töredékeit foglalja magában; olyan töredékeket, melyek az Egyetemi Könyvtár Szamosközy collectióját completirozzák. A codex be van kötve egy régi pergamen-graduál egy levelébe, s legnagyobb részben Szamosközy följegyzéseinek egyes sorát s Gyulafy Lestár krónikájának töredékeit foglalja magában, még pedig mindkettő sajátkezű kézirat.

Az alább közlendő szótár-töredék négy oldala nincs és nem is volt a collectióba bevonva, az csak bele volt téve. Ez a töredék Szamosközy saját eredeti kézírata, mely Nagy Gyula által küldött töredéknek kellő közepébe illik bele. Papír, írás ugyanis mint az országos levéltárban (gyulafehérvári káptalan IV. 12.)

őrzött töredéke, mely kis ívet tesz ki, s az Egyetemi Könyvtár példányának íve beillesztetvén az országos levéltárba, a kettő együtt egy terniót tesz ki:

Az országos levéltári példány (Könyv-Szemle 1887. 105. l. alján) megszakad e szónál:

.....vide kezdet, s azután következik az egyetemi példány íve, melyet Pettkó Béla öcsém másolatában mutatok be e füzetek olvasóinak:

Obtrunco Liv. lib. 1. Item regem obtrunctavit. Hinc obtrunctatio.

Eoles. Occidio, onis f. t. Idem quod occisio et cedes mors. Liv. 8.

Bell. Pun. Cum dno exercitus eorum prope occidione occisi essent.

Occido, opprimo, extinguo, perimo, sustollo. Tranquill.¹ in Nerone:

Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem, vide gyilkos.

Tollere de medio est interficere.

Trucido, crudeliter neco. Obtrucido, retrucido. Comp.

Afferre manus.

Cic. Quae aut interitum allatura esset:

Cic. lib. 4. Famil. epist. 12. Ita vir clarissimus ab homine deterrimo acerbissima morte est affectus et cui inimici propter dignitatem perpercerant (így). Inventus est amicus, qui ei mortem afferrens, obrutus fuisset.

Mortem sibi conscuit. Omnes usque ad interneccionem delevit. Suet. in Cass. Philomonem a manu servum simplici morte punit. Adimere vitam mihi non dubitavi.

Eoldeokles Aedere stragem. Livius ab urbe cond. Tantoque majorem stragem edidere, quam inter hostes aediderant.

(*Oldalt betoldva*) Occisus dicitur vulnere; necatus etiam sine ictu vulnere, ut necatus venens; unde occisio actus occidendi, cedes. Cic. Philipp. 14. Eiusque copias occisione occiderit, suo exercitu ita incolumi.

Gel. lib. 6. cap. 104. Tuditanus autem somno diu prohibitum atque ita vita privatum refert.

Eolelni. Teren. in And. Accurrit mediam mulierem complectitur.

Eolteozeet. Velare pro vestire. Plaut. Muliebri velatus toga.

Eomagát se ipsum. Eo magatol vide magatol.

¹ T. i. Tranquillus Cajus, mely név Svetonius mellékneve.

Eo maga vezette magat. Jügulari suo gladio, sua confessione.
Cic. Jügulari suo gladio et telo is dicitur qui suis ipsis dictis
convincatur.

Eo maga zemely teorwenye vide feyedelem iteleti.

Eonyew. Colla. Cat — glutinum. gluten. glutinosus. glutino, as,
lithorolla, ac. f. p. glutinum quo lapides conjunguntur, fit enim
ex lapide pario aut marmore cum taurino glutino. De glutino.
De glutino est reglutino elwalasztom egymastol.

Eonteom. Fundo. Fundi et metalla dicuntur. Unde fusor tormen-
tarius algyw eontes. Eonteot fuxilis. Eonteozwe fusim fundito
freq. comp. Affundo, confundo, circumfundo, diffundo, effundo,
infundo, offundo, perfundo, refundo, suffundo, transfundo, inter-
fundo, profundo, ky eontem evomit aquam amphora. exustus.
vyzet eonteny kezere. Dare aquam manibus. Conflatum ex
plumbo.

Eon keozteok invicem. mutus.

Ep kybe semmy fogiatkozas ninch. Syncerus, syncere, et synceriter
unde synceritas. Quasi sine carie, pro puro incorrupto im-
maculate contrarium.

Illibatus, ut illibatum imperium. Livius.

Integer, inviolatus.

Intactus pro intemerato insyncerus. Nem ep vide benna.

Eppen sarte eppen. Unde proverbium sarta tecta. Cic. Epist. haec
mihi da, ut M. Curium sartum et tectum, quod ajunt ab
omni detrimento conserves.

Instruere hostes, navem, fundum, domum. Idem quod comparare
necessaria, ut nihil desit. Cic. de officiis. Emit hortos et emit
instructos.

Integer. Idem quod validum, firmum, vegetum. Cic. Eumque vidi
plane integrum. Liv. 5. ab urbe. Integre, intacteque segerunt.

Epe fel. Unde felleus keserew.

Epedni Labesco vide fekely.

Epery fragum.

Epitem. Parare domus. Aedifico unde aedificium.

Architector, oris.

Inaedifico, idem quod aedifico, vel simul aedifico. Inaedificare
plateas, pro simul aedificare. Instauro unde instauratio.

Ponere significat alius erigere aedificare Verg. Posuitque im-
mania templa.

Redintegro, reficio, restauro, repono, instauro, restituo. Vide
lepitem. Unde redintegratio, reparamen et reparatio.

Resarcio.

Surgere etiam dicuntur aedificia et herbae.

Munire viam est pungare, reficere ac substruere. Hic dicimus
munire ripam, munire alveum, aditum. cum illa reficimus
et reparamus.

Helyere hozny. In integrum restituere. Est damnun rei alicui
illatum resarcire.

Epithetellen vide chynalhatatlan.

Epewni. Recolligere se, est vires summere, ut convalescen-
tes aegri.

Er. Vena dicitur sanguis argenti plumbi venosus. Ahorta.

Ere tantum valet.

Ery. Caesar Rhenum ut supra demonstravimus, tangit.

Eret wagni vide (erwagas. Col. lib. 7. Ea porro vena cultello
solvetur.

Ezewst er, a baniaba, crudaria.

Erczkeo. Cadmia. Ercz. Metallum unde metallicus, a, um.

Metallicus substant. Baniaz. Metallifer, Metallum gerens.

Ercznek az ere. Molibdena quae alias galena vocatur, plumb
et argenti vena communis.

Erdeo* Sylva. Sylvula et sylvecula dimin. Sylvaticus, a, um.

Erdei sylvestre. Bokrosodny. Erdey sylvester et stris. Sylvi-
fragus, sylvas frangens sylviger ut montes sylvigeri. Sylvosus.

Sylvius nomen est ejus, qui in sylvis natus est.

Erdeo Liv. Vestiti montes sylvis.

Sewreo erdeo Saltus, ut unde saltuosus locus.

Saltuarius, rii m. s. sylvarum seu saltus custos.

* Sylva est autem vel glandifera, quae non ceditur, vel caedua lucus non
caeduus, sed manu consitus; vetitus, religiosusve. Zent erdeo. salvus est
sylva Junia. Keoz erdeu Berek, ubi pasci et aestuare vel hyemare
pecudes solent.

Nemora voluptatis causa componata.

A lucus dimin. luculus et lucellus.

(Erd)ei, Aper.

Itt aztán (Könyv-Szemle idézett helye 106. l.) következik az országos levéltár töredéke Nagy Gyula közlésében.

Az Egyetemi Könyvtár ivét s az országos levéltár két ivét Nagy Gyulával összeillesztettük, s a két példány pompásan kiegészítette egymást. A milyen kétségen felül áll ez, épen olyan bizonyos, *hogy ezt a Szótárt* (t. i. mind a két töredéket) *Szamosközy írta.*

A Könyv-Szemle első évfolyamában (1876.) ismertettem Szamosközy kézirati maradványait, melyek az Akadémia kiadásában négy kötetben láttak világot. Attól fogva többször vissza-visszatértem e kitünő tudós sokoldalú munkásságához; közöltem tőle epigrammok, latin históriás éneket, archaeologiai adalékokat, s fölelitétem töredékét «*Origines Ungarorum*» című munkájából

E kis töredékkal öt mint szótáríró mutattam be, mert hihetetlen, hogy Szótárából több, mint ez a ternio, el ne készült volna; az öt első betű legalább elkészült s már ennyi is biztosít neki helyét első szótáríróink közt. De hátha több is elkészült..... habent sua fata libelli!

Ki tudja, hol vásárolta Wenzel azt a kötetet, mely most az Egyetemi Könyvtár birtokában van? Ki tudja, másutt valahol nem lappang-e még töredék ebből a szótárból? Szerkesztő barátom, hívja fel az érdeklődőket, hogy ha valahol valami szótár-töredékre találnak, küldjék be Önhöz, hátha újabb adalékot nyer Szamosközyhez? ¹

¹ Készséggel teljesítjük t. cikkirő úr kívánságát s ezennel felkérjük ügybarátainkat, hogyha kutatásaikban valami latin, magyar Glossariumra vagy szótártöredékre akadnak, ezt felhasználás végett a «Magyar Könyv-Szemle» szerkesztőségéhez küldjék be.
Szerk.